

2

ויהי המלך שלמה מלך על כל ישראל: ואלה השרים אשר לו עזריהו בן צדוק הכהן: אליהרף ואחיה בני שישא ספרים יהושפט בן אחילוד המזכיר: ובניהו בן יהוידע על הצבא וצדוק ואביתר כהנים: ועזריהו בן נתן על הנציבים וזבד בן נתן כהן רעה המלך: ואחישר על הבית ואדנרם בן עבדא על המס: ולשלמה שנים עשר נציבים על כל ישראל וכלכלו את המלך ואת ביתו חדש בשנה יהיה על אחד לכלכל: ואלה שמותם בן חור בהר אפרים: בן צדוק במקץ ובשעלבים ובית שמש ואילון בית חנן: בן חסד בארבות לו שכה וכל ארץ חפר: בן אבינרב כל נפת דאר טפת בת שלמה היתה לו לאשה: בענא בן אחילוד תענך ומגדו וכל בית שאן אשר אצל ערתנה מתחת לירדאל מבית שאן עד אבל מחולה עד מעבר ליקמעם: בן גבר פרמת גלעד לו חות יאיר בן מנשה אשר בגלעד לו חבל ארגב אשר בבשן ששים ערים גדלות חומה ובריח נחשת: אחינרב בן עדיא מחנימה: אחימעץ בנפתלי גם הוא לקח את בשמת בת שלמה לאשה: בענא בן חושי באשר ובעלות: יהושפט בן פרוח ביששכר: שמעי בן אלא בבנימן: גבר בן ארי בארץ גלעד ארץ סיחון מלך האמרי ועג מלך הבשן ונציב אחד אשר בארץ: יהודה וישראל רבים כחול אשר על הים לרב אכלים ושתים ושמונים: (1)

(ב-ג) ואלה השרים וגיבורי ספר הכתוב שעשה שלמה הכנה אחרת להתמדת מלכותו וקיומו, במה שסדר ביתו ומשרתיו באופן שלם להקל מעליו עול ההנהגה. וזכר ראשונה השרים אשר לו, והם היו הממונים על העניינים התמידיים להנהגתו והנהגת עמו וכבוד המלכות, כי היה בלתי אפשר שיעשה המלך בעצמו הדברים החלקיים ההם כלם.

האחד

(ג) עזריהו בן צדוק. לא ברור על מי כוננו ואם צדוק זה צדוק הכהן בן אחיסיב שהיה עם דוד שפשו אתו. ככה גם שלמה הנה עזריהו בן בני היה כי אחימעץ היה בן צדוק ועזריהו בן אחימעץ: (ד) צדוק ואביתר כהנים, היו שרי הכהונה ואם זה אביתר הוא אביתר בן אחימעץ תמה הוא כי הנה שלמה נרשתי כהיו' בהן גדול ואמר ל ענתות לך אל שרד אלא בן הרובה כי כהן אחר היה שבו אביתר:

יך

4

והצדוק כהנים. ידמה כי פ"ס שגשג חוסי מהיות ככנ"ס והמר לו שילך עמוס הנה הוכרח למכור כמס היות לדוק בלתי ללוי לעבודה:

5

ויעש דוד שם בשבו מהפכותו את ארם בגיא מלח שמונה עשר אלף: וישם באדום נציבים בכל אדום שם נציבים ויהי כל אדום עבדים לדוד ויושע יהודה את דוד בכל אשר הלך: וימלך דוד על כל ישראל ויהי דוד עשה משפט וצדקה לכל עמו: ויואב בן צרויה על הצבא ויהושפט בן אחילוד מזכיר: וצדוק בן אחיסיב ואחיה בן אביתר כהנים ושריה סופר: ובניהו בן יהוידע והפרתי והפלתו ובני דוד כהנים היו: (2)

6

ויואב אל כל הצבא ישראל ובניהו בן יהוידע על הכרי ועל הפלתי: ואדרם על המס ויהושפט בן אחילוד המזכיר: ושיא ספר וצדוק ואביתר כהנים: וגם עירא היארי היה כהן לדוד: (3)

7

(ג) סופרים, לכתוב דברי הימים: המזכיר, חזה משפט כל לפניו ראשון טיפסקו ראשון כך שמעתי: (ה) על הנציבים, שנים עשר נציבים היו לו לכלכל את המלך ואת ביתו: (ו) על המס, שהעלה על יבדל כמק שאמר ועל המלך שלמה מס (למן ה' כ"ו):

9

ג. אליהרף ואחיה בני שישא ספרים. הנהו תרתי כושאי [על שם שהיו יפים קרי להו הכי] א, דהוו קיימי קמי שלמה, אליהרף ואחיה בני שישא סופרים דשלמה הוו, יומא חד חזייה (שלמה) למלאך המות דהוה קא עציב, אמר לו, אמאי עציבת, אמר ליה (מה"מ), דקא בעי מינאי הני תרתי כושאי דיתבי הכא [אלו מתבקשים ממני למעלה, שהגיע זמנם למות, ולא היה יכול ליטול נשמתם, כיון שלא נגור עליהם למות כי אם בשער לוח], מסרינהו [שלמה] לשעירים [לשדים שהוא היה מלך עליהם, כדאיא (במגילה י"א ב')], (וכונתו היה שיגיעו ללוח), שדרינהו למחוזא דלוח [עיר שאין מלאך המות שולט בתוכה, כדאמרינן בסוטה דף מ"ו ב'), כי מטו למחוזא דלוח (כשהגיעו לשער של לוח) שכיבו (מתו), למחר חזיא (שלמה) למלאך המות דהוה קבדה (שהיה שמח), אמר לו (שלמה) אמאי בדיהת, אמר לו (מה"מ) באתר דבעו מינאי (במקום שנגור עליהם למות) תמן שדרינהו (למקום הזה שלחת אותם), מיד פתח שלמה ואמר, רגלוחי דבר איניש (רגלי האדם) אינן ערבין ביה [לשמים משלמין ערבות], לאתר דמתבעי [למקום שנגור עליו למות בו], תמן מובילין יתיה [לשם רגליו מוליכות אותו] ב.

אמר לו

(סוכה ב"ג א', וראה ירושלמי כלאים פ"ט ה"ג, ירושלמי כחובות פרק י"ד ה"ג, מדרש הגדול בראשית ד' י"ד). (1) (2) (3)

ז) עוד ספר שהיו לו ממוני' אחרים בכל הארץ לכלכל בית המלך וקראם הכתוב ציבים, לפי שהיו מתיצבים תמיד בארצות מנוים לעשו' מלאכתם, כי ראה להטיל פרנסת בית המלכות חדש אחד לשבט כדי שיהיה סובב כל השבטים בשנה אחת, כמו שהחמה סובבת כל י"ב מזלות בזה האופן עצמו, והממונים לזה קרא נציבים. . .

יצורכם, לפי ששלמה הגדיל כבוד המלכות עד למעלה, והיו לו כמו שיזכור פרישים רבים וסוסים הרבה, והיו האנשים כלם אוכלים על שלחנו והסוסים באורוחיו, ומלבד זה להיותו מושל בעמים רבים אליו גוים יבואו מאפסי ארץ, מהם מגישים מנחה לפניו ומהם לשמוע את חכמתו, וכעבור זה היה תמיד רבוי אנשים ועם כלשונו הולכים אחרי המלך, וכדי שלא יכבדו מזונותיו על הארץ אשר ישב בה ולא יתיקרו המזונות בשער ולא יחסר דבר לכל מי שיצטרך אליו ולבאים ושבים, התחכם שלמה לסדר בכל הארץ נציבים שהיו קונים מממון המלך המזונות והדברים הצריכים לבית המלך בכמות גדול מספיק, והיו שולחים אותם המזונות אל המקום אשר היה המלך יושב בו, והיה כל נציב מהם מכלכל אותו כחדש ידוע מהשנה, באופן שהמלך לא היה חסר דבר בכל מקום אשר יזכיר שמו מבלי יוקר השער איש לפי אכלו לקטו, וכמו שאמר והשעורים והתבן לסוסים ולרכש יבאו אל המקום אשר יהיה שם איש כמשפטו. - אנוני' י"א

(ז) וכלכלו את המלך, כל סעודתו ומאכל הסוסים וכל נרתי הנהגה: (יא) נפת דאר. פלכי דאר: ו

12

שבותם. אלה שנות שנים עשר נציבים לא היה כמותו כל אחד על שבט אחד אלא לפי עליו הנחלות ששני שנים עשר חלקים בכל ארץ ישראל ונבוי חסם בשוה: בן חיר, זה והאחרים שלא זכרם בשבטם אלא בשם אבותם לפי שהיו נידלים בשם אבותם יותר מסבותם לפיכך לא חשש להזכיר שם:

13

שנים עשר נציבים וגו'. ונציב אחד אשר בארץ. רבי יהודה אומר, הרי הוא אומר ולשלמה שנים עשר נציבים על כל ישראל וכלכלו וגו'. ואומר ונציב אחד אשר בארץ, הרי אומר זה הודש העבור, רבי נחמיה אומר, זה אפוטרופוס שממונה על ידי כולן, שאין שבחו של מלך להיות שנים עשר משמשין אותו, אלא שנים עשר משמשין את האחד, והאחד משמש את המלך. (תוספתא בבא בתרא פרק ב' הלכה ד')

14

כו. דָּבָר אַחֵר 'הַחֲדָשׁ הַזֶּה לְכֶם' הַדָּא הוּא דְכְתִיב (שם עב, ז) 'יִפְרַח בְּיָמָיו צְדִיק רֹב שְׁלוֹם עַד בְּלֵי יָרַח' עַד שְׁלֵא הוֹצִיא הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶת יִשְׂרָאֵל מִמְצָרִים בְּרָמָז הוֹדִיעַ לָהֶם שְׁאִין הַמְּלָכוֹת בָּאָה לָהֶם עַד שְׁלֹשִׁים דּוֹר שְׁנָאֲמַר 'הַחֲדָשׁ הַזֶּה לְכֶם רֵאשׁ חֲדָשִׁים' הַחֲדָשׁ שְׁלֹשִׁים יוֹם וּמְלָכוֹת שְׁלָכֶם שְׁלֹשִׁים דּוֹר הַלְבָנָה בְּרֵאשׁוֹן שֶׁל נִסְן מִתְחַלֵּת לְהָאִיר וְכָל שֶׁהִיא הוֹלֶכֶת מֵאִירָה עַד חֲמִשָּׁה עָשָׂר יָמִים וְדִסְקוֹס שְׁלָה מִתְמַלֵּא וּמִחֲמִשָּׁה עָשָׂר עַד שְׁלֹשִׁים אֹר שְׁלָה חֶסֶר בְּשְׁלֹשִׁים אֵינָה נִרְאִית כִּף יִשְׂרָאֵל חֲמִשָּׁה עָשָׂר דּוֹר מִן אֲבָרְהָם וְעַד שְׁלָמָה אֲבָרְהָם הַתְּחִיל לְהָאִיר שְׁנָאֲמַר (ישעיה מא, ב) 'מִי הָעִיר מִמְּזֹרַח צֶדֶק יִקְרָאֶהוּ לְרִגְלוֹ' בָּא יִצְחָק אֵף הוּא הָאִיר שְׁנָאֲמַר (תהלים צו, יא) 'אֹר זָרַע לְצִדִּיק' בָּא יַעֲקֹב וְהוֹסִיף אֹר שְׁנָאֲמַר (ישעיה י, יז) 'וְהִנֵּה אֹר יִשְׂרָאֵל לְאִשׁ' וְאַחַר כֵּן יְהוּדָה פָּרַץ חֲצָרוֹן רֶם עַמִּינָדָב נִחְשׁוֹן שְׁלֵמוֹן בְּעִז עוֹבֵד יְשִׁי דָוִד כִּיֹּן שָׁבָא שְׁלָמָה נִתְמַלֵּא דִסְקוֹס שֶׁל לְבָנָה שְׁנָאֲמַר (דה"א כט, כג) 'וַיֵּשֶׁב שְׁלָמָה עַל פְּסָא ה' לְמִלְךָ' וְכִי יוֹכַל אָדָם לֵישֵׁב בְּכֶסֶף אוֹ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מִי שְׁנָאֲמַר בוֹ (דניאל ז, ט) 'כִּרְסִיָּה שְׁבִיבִין דִּי נוּר' אֲלָא מָה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שׁוֹלֵט מְסוּף הָעוֹלָם וְעַד סוּפוֹ וְשׁוֹלֵט בְּכָל הַמְּלָכִים שְׁנָאֲמַר (תהלים קלח, ד) 'יִוְדוּף ה' כָּל מְלָכֵי אֶרֶץ' כֵּן שְׁלֵט שְׁלָמָה מְסוּף הָעוֹלָם וְעַד סוּפוֹ שְׁנָאֲמַר (דה"ב ט, כג-כד) 'וְכָל מְלָכֵי אֶרֶץ מְבַקְשִׁים אֶת פָּנֵי שְׁלָמָה וְגו' וְהָמָּה מְבִיאִים אִישׁ מִנְחָתוֹ' לְכָף נֶאֱמַר יָיִשֵׁב שְׁלָמָה עַל פְּסָא ה' לְמִלְךָ' הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְבוֹשׁוֹ הוֹד וְהָדָר וְנִתֵּן לְשְׁלָמָה הוֹד מְלָכוֹת שְׁנָאֲמַר (דה"א שם, כה) 'וַיִּתֵּן עָלָיו הוֹד מְלָכוֹת' בְּכֶסֶף אוֹ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא כְּתִיב (יחזקאל א, י) 'וַיִּדְמֹת פְּנֵיהֶם פָּנֵי אָדָם וּפְנֵי אֲרִיָּה' וּבְשְׁלָמָה כְּתִיב (מ"א ז, כט) 'וְעַל הַמְּסָגְרוֹת אֲשֶׁר בֵּין הַשְּׁלֵפִים אֲרִיּוֹת בְּקֶר' וְכְתוּב אֶחָד אוֹמֵר (שם שם, לג) 'כְּמַעֲשֵׂה אוֹפֵן הַמְּרַפְּכָה' בְּכֶסֶף אוֹ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֵין דְּבָר רַע נוֹגֵעַ שְׁנָאֲמַר (תהלים ה, ה) 'לֹא יִגְרָף רַע' וּבְשְׁלָמָה כְּתִיב (מ"א ה, יח) 'אֵין שְׁטָן וְאֵין פָּגַע רַע' הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עֹשֶׂה שְׂשֵׁה רְקִיעִים וּבְשִׁבְעֵי יוֹשֵׁב וּבְכֶסֶף אוֹ שֶׁל שְׁלָמָה כְּתִיב (שם י, יט) 'שֵׁשׁ מַעְלוֹת לְפָסָא' וַיּוֹשֵׁב בְּמַעְלָה הַשְּׁבִיעִית הָרִי נִתְמַלֵּא דִסְקוֹס שֶׁל לְבָנָה וּמָשֵׁם הַתְּחִילוֹ הַמְּלָכִים פּוֹחֲתִין וְהוֹלְכִין (דה"א ג, י) .

רב ששת סגי נהור הוה הוּו קאזלי כולי עלמא לקבולי אפי מלא וקם אזל בהדייהו רב ששת אשכחיה ההוא צדוקי אמר ליה חצבי לנהרא כגני לייא אמר ליה תא חזי דידענא טפי מינך חלף גונדא קמיינא כי קא אוושא אמר ליה ההוא צדוקי אתא מלא אמר ליה רב ששת לא קאתי חלף גונדא תניינא כי קא אוושא אמר ליה ההוא צדוקי השתא קא אתי מלא אמר ליה רב ששת לא קא אתי מלא אמר ליה תליתאי כי קא שתקא אמר ליה רב ששת ודאי השתא אתי מלא אמר ליה ההוא צדוקי מנא לך הא אמר ליה דמלכותא דארעא כעין מלכותא דרקיעא דכתיב צא ועמדת בהר לפני ה' והנה ה' עובר ורוח גדולה וחזק מפרק הרים ומשבר סלעים לפני ה' לא ברוח ה' ואחר הרוח רעש לא ברעש ה' ואחר הרעש אש לא באש ה' ואחר האש קול דממה דקה

חצבי לנהרא - הכדין השלמים הולכים לנהר לשאוב מים: כגני לייא - השבורים להיכן, כלומר למה הולכים, ואף אתה שאתה סומא ולא תראהו, להיכן תלך גונדא כת:

כסא רב יא יא יא

16

ואמר רבא בר מחסיא אמר רב חמא בר גוריא אמר רב אם יהיו כל הימים דיו ואגמים קולמוסים ושמים ירועות וכל בני אדם לבלרין אין מספיקים לכתוב חללה של רשות מאי קראה אמר רב משרשיא שמים לרום וארץ לעומק ולב מלכים אין חקר:

רש"י שבת דף יא/א חללה של רשות - עומק לבם, שהוא צריך להיות לו לב לכמה מדינות, למס הקצוב ולכמה מלחמות ולכמה משפטים, והכל ביום אחד:

לר יא יא יא